

23

ISSN 2278-8158
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

ROYAL

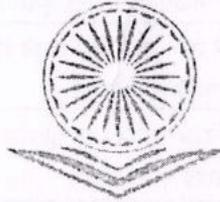
Volume - X

Issue - II

December - May - 2021-22

Marathi Part - I

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal
Journal No. 47037

मान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 5.756
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

२७. अष्टागरातील जुळंगाव चौल - रेवदंडा

डॉ. एस. व्ही. पाथरकर

जे. एन. पालीवाला महाविद्यालय, पाली, सुधागड, रायगड.

उत्तरेतील रेवसची खाडी, पूर्वेला धरमतरची खाडी, दक्षिणेस रेवदंड्याची खाडी आणि पश्चिमेला अथाग सागर असा हा जवळजवळ चारही बाजूंनी खारट पाण्यानी वेढलेला कोकणातील भूप्रदेश म्हणजे अष्टागर चौल, अक्षी, नागाव, अलिवाग (श्रीवाग) साखर, थळ, आवास आणि किहीम या आठ गावांचा समावेश या अष्टागरात आहे. याच आठ गावांपैकी चौल रेवदंडा हे एक महत्त्वपूर्ण गांव.

अष्टागरातील चौल - रेवदंडा हे जुळं गांव. या गावाला प्राचीन, मध्ययुगीन व आधुनिक इतिहासाचा समृद्ध असा वारसा लाभला आहे. चौल म्हणजे चंपावती आणि रेवदंडा म्हणजे रेवतीक्षेत्र. चंपक म्हणजे चाफ्याची झाडे भरपूर असणारे ठिकाण. या ठिकाणालाच चंपावती असे म्हटले जाते. टोलेमीच्या ग्रंथात चौल या प्राचीन नगरीचा उल्लेख Chemula, Timula, Symulla, Saimur, Jaimur, Chaiwal, Chaul, Khaul, Cail असा आहे. भगवान श्रीकृष्णाचे वंधू बलराम याची पत्नी रेवती तिला मिळालेले गांव म्हणजे रेवतीक्षेत्र. हे रेवतीक्षेत्र म्हणजे आताचा रेवदंडा.

सध्याच्या रायगड जिल्ह्यातील अलिवाग तालुक्यातील चौल गावाला प्राचीन इतिहासाचा समृद्ध वारसा लाभला होता. प्राचीन काळात शिलाहार, राष्ट्रकुट, गौर्य, चालुक्य, कंदव यांच्या अमलाखाली असणारे चौल व्यापारी दृष्ट्या महत्त्वाचे शहर म्हणून प्रचलित होते. अलीकडेच या भागात पुरातत्वीय अवशेषांचा शोध घेण्यासाठी काही ठिकाणी पध्दतशीर उत्खनन झाले. यातून ही माहिती स्पष्ट झाली.

पुण्यातील डेक्कन कॉलेजचे सहसंचालक व पुरातत्व विषयाचे प्राध्यापक डॉ. विश्वास गोगटे यांच्य मार्गदर्शनाखाली "गोळवादेवी" आणि "हमामखाना" परिसरात उत्खनन झाले या उत्खननात "झिलाईची काळी खापरे" सातवाहन काळातील काळी - तांबडी खापरे, सातवाहन काळातील मोठ्या विटांच्या भिंतीचे अवशेष, मातीच्या विटांच्या व खापराच्या नळ्यांच्या विहिरी (निलका विहिरी) असे अवशेष उघडकीस आले. तसेच मातीची भांडी व अलंकार सापडले. या उत्खननातून दोन हजार वर्षांपूर्वीच्या मानवी वसाहतीचा पुरावा उघड झाला.

चौलच्या या भागात दोन हमामखाने भग्नावस्थेत उभे आहेत. हे हमामखाने म्हणजे शाही स्नानगृह होय. कमानियुक्त सहा ओवऱ्या, पाणी साठविण्याचे हौद ही या वास्तुची वैशिष्ट्ये होय. पुण्यातील डेक्कन कॉलेजच्या या ठिकाणच्या उत्खनन कार्यासाठी दिल्लीच्या नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ ओशन टेक्नॉलॉजी या संस्थेकडून अर्थसहाय्य

- रेवदंड्याचा किल्ला - हा किल्ला पोर्तुगीजाने बांधला होता. पोर्तुगीज लोकांनी आपल्या कारखान्यासाठी इ. स. १५१६ मध्ये हा किल्ला बांधला अशी माहिती किल्यातील चौकोनी बुरुजावर लिहिलेल्या शिलालेखातून स्पष्ट होते. पोर्तुगीज कॅप्टन सोज यांनी हा किल्ला बांधला.
- राजवटी - सिलाहार, राष्ट्रकुट, मौंय, चालुक्य, कंदव, यादव, मराठे, पोर्तुगीज, ब्रिटीश या राजवटीचे साम्राज्य चाल - रेवदंड्यावर होते.

चौल रेवदंड्याची सद्यस्थिती

आज चौल - रेवदंडा शेती - बागायती व मासेगारीच्या दृष्टीने आधुनिक झाला आहे. हे परंपरागत उद्योग आता आधुनिक झाले आहेत. येथील नारळी, पोफळी, ताडगोळे, जांब व करवंदाच्या बागा सर्वाना परिचित आहेत. रेवदंड्याच्या खाडीवर साळवचा पूल झाल्याने दक्षिणेचे गुरूड - जंजिरा - श्रीवर्धन हे प्रदेश या भागाला जोडल्याने या ठिकाणी पर्यटनाशी संबंधित लहान - मोठे उद्योग जोर धरू लागले आहेत. चौल - रेवदंड्याच्या इतिहासाचा मागोवा घेण्यासाठी कृषीमित्र श्री. राजाभाऊ राईलकर यांच्या पुढाकाराने गे, २००५ मध्ये चंपावती इतिहास मंडळाची स्थापना झाली.

चौल - रेवदंडा परिसरातील ऐतिहासिक व प्राचीन अवशेषांचा मागोवा घेणे, या अवशेषांचे संरक्षण करणे, पर्यटकांना चौल - रेवदंड्याचा इतिहास समजू देण्यासाठी मदत करणे ही कागडे मंडळ करत आहे. रेवदंडा बीच हा आगळावेगळा मनाला आनंद देणारा समुद्र किनारा. पर्यटनाच्या दृष्टीने हे एक महत्त्वपूर्ण ठिकाण. रेवदंड्यातील दत्त मंदिर हे एक प्रमुख आकर्षण. या मंदिराला १५०० पायऱ्या आहेत. या मंदिरातून आपण संपूर्ण रेवदंड्याचा परिसर पाहू शकतो. दत्त जयंती पासून ५ दिवस अत्यंत उत्साहात हा जयंती उत्सव कार्यक्रम चालतो. आजू बाजूच्या रायच गावातील लोकांचा सहभाग या यात्रेत असतो. शितला देवी हे या गावातील दुसरे पवित्र स्थान. दत्तमंदिरा नंतरचे हे पवित्र ठिकाण. गावाचे रक्षण करणारी देवता अशी या देवीची ख्याती आहे. हे प्राचीन मंदिर आहे.

चारशे वर्षांपासून समाज प्रबोधनाचे कार्य करणारे धर्माधिकारी घराणे या ठिकाणचे. या घराण्याचे मूळचे नाव शेंडे. दर्यासारंग कान्होजी आंग्रे यांनी त्यांना सन्मानाने "धर्माधिकारी" अशी पदवी दिली. तेव्हा पासून आज पर्यंत हे घराणे धर्माधिकारी या नावाने ओळखले जाते. आपल्या पित्याकडून प्रेरणा घेऊन डॉ. नानासाहेब धर्माधिकारी साहेबाने सामान्यांच्या धार्मिक, सामाजिक व सांस्कृतिक परिवर्तनासाठी १९४५ मध्ये श्री सगर्थ आध्यात्मिक प्रासादिक सेवा समिती स्थापन केली. या समितीच्या शाखा आज देश व देशाबाहेर आहेत. मराठी, इंग्रजी, हिंदी, उडीया, तामिळी, बंगाली या भाषांतून या समितीचे निरूपणाचे कार्य चालते. या कार्यामुळे चौल - रेवदंडा परिसराला नावलौकिक प्राप्त झाला आहे.